

Libya Krizinin Dünü – Bugünü ve Yarını: Doğu Akdeniz Çanağından Bir Bakış

Doç. Dr. Murat KOÇ

Çağ Üniversitesi SSC¹ Kurucu Müdürü

Cengiz Fırat BİRGİN

Çağ Üniversitesi SSC Danışma Kurulu Başkanı

Doğukan BİNİCİ

Çağ Üniversitesi SSC Danışma Kurulu Başkan Yardımcısı

Özet

Ortadoğu coğrafyasında başlayan Arap Uyanışı, bölgesel olarak ortaya çıkan ve zaman içerisinde mülteci akınlarının ve iç savaşların yaşandığı küresel bir sorun haline dönüşmüştür. Bu süreç içerisinde 42 yıllık Kaddafi iktidarının yıkılması ve ardından yaşanan olaylar Libya'yı bugün ki içinden çıkılması zor olan bir durum içerisine sokmuştur. Libya sahasında mücadele veren Sarraj önderliğindeki Ulusal Mutabakat Hükümeti ve Hafter önderliğindeki Libya Ulusal Ordusu, karşılıklı hakimiyet kurma çabası içerisinde mücadele etmektedirler. Yaşanan krizi sonlandırmak için Moskova'da gerçekleştirilen zirvede ve daha sonra Berlin'de gerçekleştirilen konferansta sahadaki aktörler ve sahaya etkisi bulunan diğer aktörler çerçevesinde diplomasi başlığı altında çözüm yolları aranmıştır. Devam eden süreçte Libya krizinin nasıl şekillendiğini ortaya koymak çalışmanın hedeflerinden biridir. Çalışmada, Libya krizinin başladığı evreden, barış temelli zirvelere giden süreç ve sürecin ardından yaşanan gelişmeler; Doğu Akdeniz çanağındaki ekonomik ve politik çıkarlar doğrultusunda irdelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Libya, Doğu Akdeniz, Güç Dengesi, Diplomasi

¹ Güney Güvenlik Okulu, Çağ Üniversitesi Bölgesel Güvenlik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

Yesterday- Today and Tomorrow of Libya Crisis: A Glance from East-Mediterranean Bowl

Abstract

Arab Awakening, which started in the Middle East geography, has turned into a global problem that has emerged regionally and has experienced refugee raids and civil wars over time. In this period, The 42-year Gaddafi government's falling and subsequent events put Libya in a situation that is difficult to get out of today. Two important actor in Libya field; Hafter and Sarrac are fighting against themselves for dominate over all Libya. In order to end the crisis, solutions were sought under the title of diplomacy within the framework of the actors in the field and other actors who have influence on the field at the summit held in Moscow and later in the conference held in Berlin. It is one of the objectives of the study to reveal how the Libyan crisis took shape in the ongoing process. In the study, the process from the phase which started of the Libyan crisis to the peace-based summits and the developments that followed; It was tried to be examined in line with the economic and political interests in the Eastern Mediterranean bowl.

Key Words: *Libya, East- Mediterranean, Balance of Power, Diplomacy*

1. Giriş:

2011 yılında Tunus'ta patlak vererek bütün Ortadoğu ve Kuzey Afrika coğrafyasını etkisi altına alan Arap Uyanışı, her ne kadar barışçıl sokak gösterileri olarak başlasa da çok kısa bir süre içerisinde eylemlere dahil olan provokatörlerinde çabalarıyla kitlesel eylemlerden kanlı iç savaflara dönüşmüştür. Literatürdeki yerini Arap Baharı olarak alan; ancak hayatını kaybeden, yaralanan, göç etmek ve mülteci konumuna düşmek zorunda kalan yüzbinlerce insan düşünüldüğünde Arap dünyasındaki bu hareketlenmenin sonuçları itibariyle bahardan ziyade kışa dönüştüğü acı bir gerçektir.

Bölgeyi kasıp kavuran bu olaylar dizisinde ziyadesiyle etkilenen ülkelerden birisi de kuşkusuz Libya'dır. Eylemlerin Libya'ya sıçramasına müteakiben, kabileler birliğinden meydana gelmiş olan Libya hızla bir çözülme/dağılma sürecine girmiş ve taraflar gerek bölgesel çıkarlarını gerekse toprak kazanımlarını arttırmak için bir birileri ile çatışmakta tereddüt etmemişlerdir.

Ülkede kaybettiği kontrolü yeniden sağlayabilmek amacıyla orantısız güç kullanma yolunu seçen Libya lideri Kaddafi ise bu seçimi ile NATO şemsiyesi altında Fransız müdahaleciliğine zemin hazırlamıştır. NATO görünümlü Fransız müdahalesi ise; Kaddafi'nin mevcut kazanımlarına ağır bir darbe indirerek Kaddafi hükümetinin ve Libya'nın çöküşünün fitilini ateşlemiştir. Mevcut şartlar altında daha fazla direnemeyen Kaddafi; 2011'in sonlarına doğru muhalif isyancılar tarafından ele geçirilmiş ve linç edilerek öldürülmüştür.

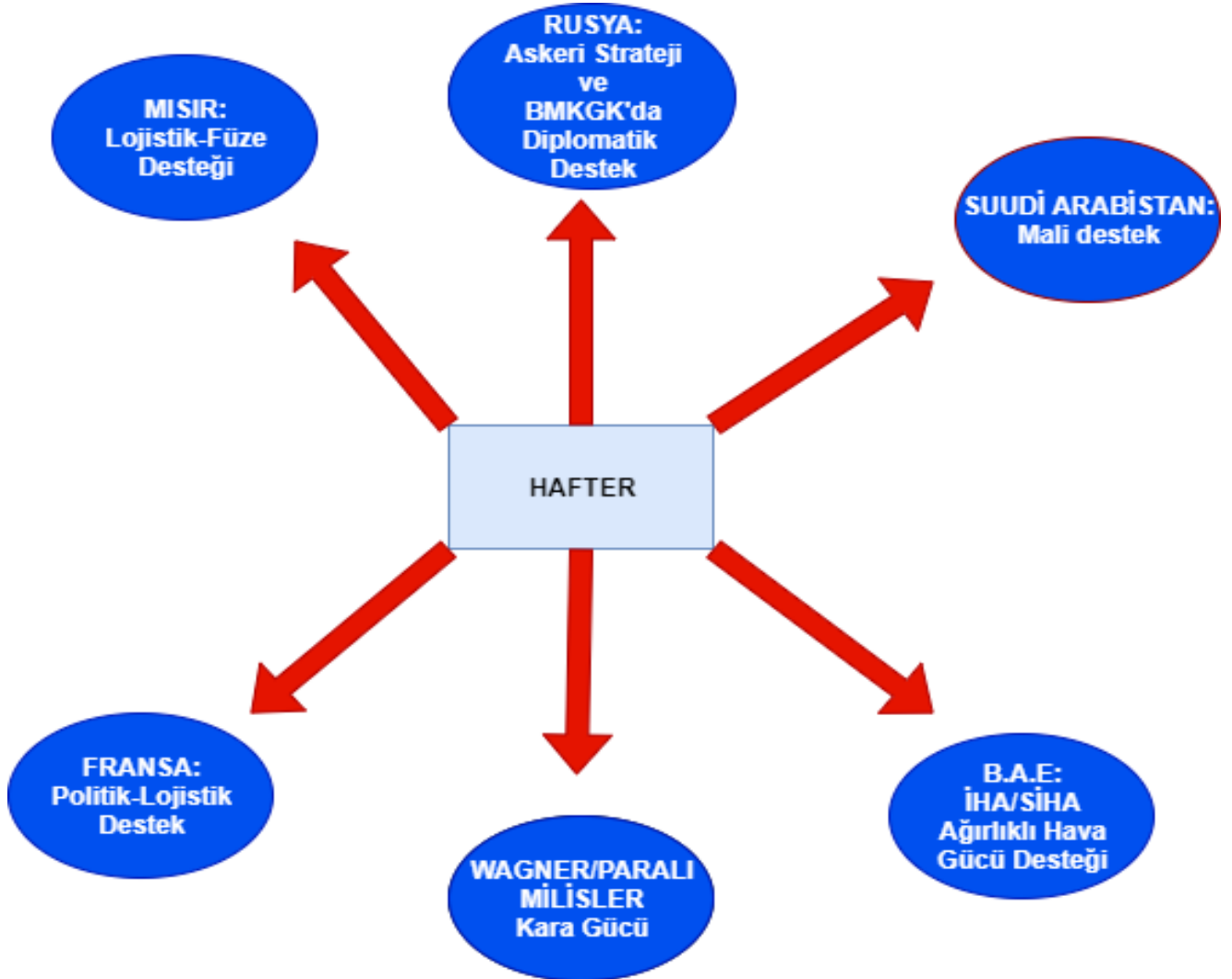
Kaddafi'nin ölümünün arkından beklenenin aksine Libya'da sular durulmamış, bilakis Libya krizi derinleşerek hem bölgesel hem küresel anlamda daha karmaşık bir sorun haline gelmiştir. Özellikle Kaddafi'nin devreden çıkarılmasının ardından General Hafter gibi geçmişte karanlık askeri-politik bir figürün Libya denklemine dahil edilmesi ülkedeki krizin çok boyutlu bir hal almasına neden olmuştur. 2011'in sonu ve 2012'nin başlarında sahaya sürülen Hafter, ülkedeki siyasi mekanizmaların kontrolünü ele almaya çalışmış, ilk hamlesi başarısız olunca mevcut etkisini silah gücü ile pekiştirmek istemiştir. Darbeci General; 2014 yılında askeri gücünü kullanarak, seçimle göreve gelmiş olan Milli Kongre'yi lağvettiğini duyurmuştur. Ancak bu girişimi sahada karşılık bulmayan Hafter; terör örgütleriyle mücadeleyi bahane göstererek Bingazi ve Sirte'ye operasyon başlattığını açıklamıştır.

Kendini terörle mücadele söylemi altında dünyaya pazarlayan Hafter, Tobruk' da kurduğu Temsilciler Meclisi ve ona bağlı olarak oluşturduğu Libya Ulusal Ordusu ile başarısız

darbesine askeri ve politik meşruiyet kazandırmaya çalışmıştır. Bu çabalarının kısa sürede karşılık bulması sonucunda darbeci Generale aradığı destek bölgedeki delege devletlerden gelmiştir.

2. Darbeci General Hafter'e Kim Nasıl Destek Veriyor?

Bölgedeki delege rolünü üstlenmiş devletler ile kendine bir destek ve ilişkiler ağı kuran Hafter, bu delege devletlerin destekleri ve paralı milis grupları kullanarak sahadaki etki alanını genişletme ve Libya'nın tamamında kontrolü ele geçirme mücadelesine girişmiştir. Rusya ve onun sahadaki uzantısı Wagner'den diplomatik ve taktik operasyonel destek, Birleşik Arap Emirliklerinden İHA/SİHA ağırlıklı stratejik hava desteği, Suudi Arabistan'dan mali destek, Mısır ve Fransa'dan ise askeri ve lojistik desteğin tüm unsularını edinme fırsat ve imkânı bulan Hafter, kısa süre içerisinde bu cömert destekler sayesinde sahadaki dengeyi lehine olacak şekilde değiştirmeyi başarmıştır.

Libya krizinin diğerk aktörü ve darbeci General Hafter' in saldırgan politikalarının hedefi olan; Birleşmiş Milletler' in girişimi ile Libya Siyasi Anlaşması uyarınca kurulmuş bulunan Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ise ülke nüfusunun 2/3' ünün yaşadığı başkent Trablus'u kontrol etmektedir. Ulusal Mutabakat Hükümeti Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, NATO gibi uluslararası kuruluşlar ve uluslararası kamuoyu tarafından Libya'nın tek meşru temsilcisi olarak tanınmaktadır.

3. Çatışmaların Çözümüne Yönelik Çabalar

Darbeci Hafter ve kontrolündeki güçler ile Ulusal Mutabakat Hükümeti arasında 2017 yılında bir uzlaşma zemini oluşmasına karşın Hafter, kontrolündeki güçlerin silah bırakması yönündeki anlaşma maddelerine uymamakta direnince kaygan diyalog zemini yerini yeniden silahlı çatışmalara bırakmıştır. Bu dönemde silahlı milis güçlerini ülkenin güney kesimlerine doğru ilerleten Hafter bu bölgeyi ele geçirmiş ve bölgedeki zengin petrol yataklarını kontrol altına almıştır.

2019 yılının başlarında ülkenin güney kesimindeki hakimiyetini sağlamlaştıran darbeci General, Birleşmiş Milletlerin arabuluculuğu ile yeniden müzakere masasına dahil olmuştur. Ancak; Libya'nın geleceği için bir yol haritasının belirleneceği Ulusal Diyalog Konferansına kısa bir süre kala (4 Nisan 2019) Hafter kontrolündeki güçler başkent Trablus'u ele geçirmek amacıyla operasyon başlatmışlardır. Darbeci General başlatılan bu operasyonla, Libya'da çözümün değil kaos ve çatışmanın hâkim olması yönündeki isteğini açıkça göstermiş bulunmaktadır.

Daha önce belirtildiği üzere delege rolünü üstlenmiş olan Körfez devletleri ve Fransa ile Rusya başta olmak üzere Avrupalı bazı ülkelerin gerek gizli gerekse açık olarak askeri, mali, stratejik ve diplomatik desteklerinin yanı sıra Çad, Sudan ve Somali'den getirilen paralı milis grupları da dengenin hızla Hafter tarafına kaymasına neden olmuşlardır.

4. Türkiye – Ulusal Mutabakat Hükümeti İş Birliği

Sahadaki bu durum neticesinde Trablus'ta sıkışan Ulusal Mutabakat Hükümeti ile Türkiye arasında bir süredir yürütülen görüşmeler ise Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası ile somut bir hal almıştır. İki ülkenin de Doğu Akdeniz'de gasp edilmeye çalışılan özlük haklarını koruma altına alan bu anlaşma ile Libya Türkiye'nin Güney komşusu olmuştur (ARSLAN, 2019).

Türk kamuoyunun Mavi Vatan'a sahip çıkması yönündeki iradesi Dr. Tümamiral Cihat YAYCI'nın üstün çaba ve emekleri ile sahada somut bir anlaşmaya dönüşmüştür. İmzalanan mutabakat muhtırasının dünya kamuoyundaki yankıları sürerken, yapılan anlaşmanın devamlılığının Trablus'taki Ulusal Mutabakat Hükümeti'nin devamlılığı ile eş olduğunun farkında olan Türk karar mekanizmaları, elde edilen kazanımların korunması ve Libya'nın meşru hükümetinin gayrimeşru darbeci güçler karşısında devamlılığının sağlanması noktasında Libya makamlarının talep etmesi durumunda askeri destek verilebileceğini belirtmişlerdir.

Bu aşamadan sonra konjonktürel şartlar gereği Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile Türkiye arasındaki ilişkiler ivme kazanmış ve taraflar arasında 27 Kasım 2019 tarihinde Askeri Güvenlik ve İş Birliği anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmanın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde onaylanmasına müteakiben, Libya tezkeresini alan Mehmetçik bir Korgeneral emir ve komutasında Libya'ya konuşlandırılmaya başlamıştır. Libya'ya intikal eden birliklerimizin Ulusal Mutabakat Hükümeti kuvvetlerine ekipman yardımı, taktik-stratejik destek, eğitim desteği, istihbarat desteği gibi destekler vereceği ilgili makamlar tarafından belirtilmiştir.

5. Sahada ve Masada Güçlü Türkiye

Sahada ve masada güçlü Türkiye sloganı ile yeni dönem dış politikasını bu ekseninde yürüten Türkiye'nin Libya sahasında yürüttüğü bu faaliyetleri beraberinde yeni bir diplomatik süreç getirmiştir.

Hafter'in en büyük destekçilerinden olan Rusya'nın lideri Putin 8 Ocak'ta Türk Akım doğalgaz boru hattı projesinin açılış törenine katılmak üzere Türkiye'ye gelmiş, gerçekleşen Erdoğan-Putin ikili zirvesinde bölgesel meseleler dahilinde Libya meselesi de ele alınmıştır. İkili görüşmenin ardından yapılan basın açıklamasında Türkiye ve Rusya Libya'daki iki tarafa da ateşkes çağrısında bulunmuşlardır.

Ortak ateşkes çağrısını takip eden günlerde Türkiye'nin destek verdiği Ulusal Mutabakat Hükümeti Başkanı Fayez el Sarraj Türkiye'ye gelmiş ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Sarraj, gerçekleştirilen görüşmenin ardından ateşkes çağrısına uyacaklarını ve ateşkesin yükümlülüklerini yerine getireceklerini belirtmiştir. Açıklamayı takip eden süreçte Hafter tarafı önce ateşkes çağrısına olumsuz yanıt vermiş, ancak daha sonra

ateşkese uyacaklarını beyan etmiştir. Böylelikle Türkiye ve Rusya'nın girişimi ile Libya'da 12 Ocak 13 Ocak'a bağlayan gece ateşkes yürürlüğe girmiş ve taraflar arasında yeniden müzakere yolu açılmıştır.

6. Moskova Zirvesi

Taraflar arasında ateşkesin sağlanmasının ardından süreç ilerletilmeye devam etmiş ve Türkiye ile Rusya'nın Libya'da barışın tesisine yönelik çabaları neticesinde Libyalı taraflar 13 Ocak 2020 tarihinde Moskova'da bir araya gelmişlerdir.

Gerçekleştirilen Türkiye-Rusya-Libya zirvelerinin ardından Hafter taslak metne imza atmadan Moskova'dan ayrılmış tabiri caizse diplomatik çözüm masasından kaçmıştır. Buna rağmen sürecin öncüsü olan Türkiye ve Rusya, barışa giden yolun tıkanmaması için çabalarını devam ettirmişlerdir. Tarafların çabaları devam ederken sürece Avrupa dahil olmuş ve Almanya Şansölyesi Merkel'in daveti ile Berlin'de yeni ve çok taraflı bir konferansın gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır.

19 Ocak 2020 tarihinde Berlin'de toplanması kararlaştırılan Libya Konferansı, sorunun çok taraflı ve çok boyutlu olarak ele alınmasına olanak tanımıştır. Aldığı direktifler doğrultusunda adeta Moskova'daki müzakere masasından kaçan Hafter, Berlin'deki konferansa katılacağını belirtmiştir.

Peki Berlin'de toplanan ve Kuzey Afrika-Doğu Akdeniz çanağı hattındaki gelişmelere yeni bir yön veren bu konferansın katılımcıları kimler olmuş ve bu katılımcılar konferansa hangi beklenti/beklentiler ile katılmışlardır?

7. Berlin Konferansı

Dünya siyasetinde varlığını, etkisini arttırma çabası içerisinde olan Almanya; Libya krizine yönelik silah sevkiyatının önlenmesini sağlamak ve kalıcı bir ateşkesin yürürlüğe girmesi için ilk adımı atmak maksadıyla tarafları bir diplomasi masası etrafında toplama gayreti içerisinde girmiştir.

Türkiye, Rusya, Fransa ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi bölgesel ve küresel aktörleri Libya krizine bir çözüm bulmak amacı ile bir araya getirmiş olan Berlin Konferansı; fiilen sahada olan ve/veya sahaya dolaylı olarak etkisi bulunan aktörlerin karşılıklı diplomasi mücadelesine sahne olmuştur.

Peki konferansa hangi ülke ne amaçla ve hangi beklentilerle katılmıştır?

7.1. Almanya

Ortadoğu coğrafyasında varlık göstermek, inisiyatif alma çabası ve gayreti içerisinde bir politika izlemektedir. Varlık gösterme çabasında Suriye sahası için geç kalmış bir durumda olan Almanya; Kuzey Afrika merkezli olmak üzere bölgede etki ve nüfuzunu arttıracak ittifaklar şekillendirme çabalarını artık daha görünür bir şekilde gerçekleştirmektedir. Bu doğrultuda Moskova'daki görüşmelerde istenilen sonucun elde edilememesi ve Afrika'dan gelen Libya çıkışlı mülteci akınının yerinde engelleme gayesi ile Almanya'nın Berlin konferansında öncelikli amacının mülteci akını tetikleyecek büyük çaplı bir çatışmayı önleyecek kararların alınmasını sağlamak olacağı öngörülmektedir.

7.2. Türkiye

Libya iç savaşında Ulusal Mutabakat Hükümetini destekleyen ve uluslararası kamuoyu tarafından da tanınan bu hükümet ile imzalamış olduğu Deniz Yetki Alanlarını Sınırlandırma Anlaşması ve Askeri ile Güvenlik ve İş birliği anlaşmalarının muhafazasının sağlanması Berlin konferansında Türkiye'nin birinci öncelikleri arasında yer almaktaydı. Ek olarak Suriye Rusya ile geliştirilen iş birliğinin Libya sahasına da taşınması, ilişkileri bu bölgede karşılıklı çıkar ilişkisine dayanan bir düzleme oturtmak Türkiye'nin konferanstan diğer önemli beklentileriydi.

7.3. Körfez Ülkeleri

Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan'ın başını çektiği körfez ülkelerinin ise; son yıllarda koşulsuz ve sınırsızca destekledikleri Tobruk merkezli Halife Hafter güçlerini, bu konferans sayesinde meşru bir zemine oturtma amaçlarını uygulamaya koyma gayreti içerisinde hareket etmişlerdir. Bölgede kurulacak bir demokrasi rejimini kendi diktatör rejimlerine bir tehdit olarak algılayan bu körfez ülkeleri; tehdit büyümeden yerinde yok etme stratejisini takip etme yoluna girişmişlerdir.

7.4. İtalya

Fransa ile anlaşmazlık konularından biri olan Libya sahasında, İtalya Ulusal Mutabakat Hükümeti'ni desteklemektedir. Fransa'nın 2011 Libya müdahalesinin hemen ardından Avrupa'ya, özellikle İtalya'ya yaşanan mülteci akını iki ülke ilişkilerin gergin bir sürece girmesine zemin oluşturmuştur. Bunun yanı sıra İtalya'nın artan enerji ihtiyacı ve yakın bir

zamanda ENI İtalyan enerji şirketinin Doğu Akdeniz'den çekilmesi; Libya'yı İtalya açısından daha da önemli kılmaktadır. Bu doğrultuda küresel ve bölgesel aktörler tarafından inşa edilen oyunun dışında kalmak istemeyen İtalya'nın; siyasi çözüm merkezli, Libya'daki enerji sahaları odaklı bir strateji izlemesi öngörülmüştür.

7.5. Fransa

Türkiye'nin Ulusal Mutabakat Hükümeti ile yapmış olduğu anlaşmalara karşı olduğunu açık bir şekilde ifade eden Fransa; Doğu Akdeniz'de şekillenen enerji planlarının bir parçası olmayı temel amacı olarak görmüş ve bu konuda Avrupa Birliği'nden bağımsız politikalar yürütme yoluna girmiştir. Libya sahasında Hafter güçlerini "terörle mücadele" söylemi altında açık bir şekilde destekleyen Fransa'nın Berlin'deki barış görüşmelerinde kısmi bir ateşkese ve Hafter güçlerinin meşruiyet kazanmasına destek vereceği öngörülmüştür.

7.6. Rusya

Suriye sahasında yıllar içerisinde ABD'nin yaratmış olduğu güç boşluklarını doldurarak elde ettiği nüfuzu Ortadoğu geneline yayma gayesi ile Libya'da aktif bir politika izleyen Rusya, bu doğrultuda bölgede Wagner vasıtasıyla Hafter güçlerinin, stratejik-operasyonel anlamda bel kemiği olmuştur. Rusya'nın Berlin görüşmelerinde, ateşkese destek vererek; Avrupa ülkelerinin Libya üzerinden Rus enerjisine alternatif oluşturmalarının önüne geçmeyi hedefleyen bir yol izlemesi öngörülmektedir.

7.7. ABD

Obama döneminde terörle etkin mücadele söylemi ile Libya'da Ulusal Mutabakat Hükümeti'ni destekleyen ABD, sonraki süreçte Trump'ın iktidara gelmesiyle Libya'daki oyunu Körfezdeki delegeleri üzerinden şekillendirme gayesi gütmüştür. Ayrıca bahse konu olan delegelerinden kendisine gelen Hafter' in desteklenmesi yönündeki çağrılarını da değerlendiren Amerikan yönetimi son zamanlarda Hafter yanlısı politikalar da izleyebileceği sinyallerini vermiştir.

Amerika'nın, Berlin'deki süreçte bekle-gör politikası uygulayarak bölgede tasarlamaya çalıştığı enerji odaklı yeni sistemini muhafaza etmeye yönelik bir tutum takınacağı öngörülmüştür.

Son olarak; konferansa davet edilen bir diğer ülke olan Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin ise Orta Afrika Cumhuriyetinden gelen yaklaşık 500 bin mülteciye ev sahipliği yaptığı ve bu

mültecilerin, Libya üzerinden Avrupa'ya ulaşmalarının engellenmesi noktasında Avrupalı ülkelerin baskılarına maruz kaldığı bilinmektedir. Bu noktada özellikle belirtmek gerekir ki; Afrika'dan Avrupa'ya geçişte en stratejik noktalardan biri olan Libya'da, göç etmeye çalışan mültecilerin Hafter tarafından silah altına alınma ihtimali üzerinde de durulmalıdır. Bu bağlamda Berlin'deki konferansta Afrika Birliğinin Libya konusunda oluşturulan yüksek düzeyli komitesine de başkanlık eden Kongo'nun, yaşadığı mülteci krizini masaya getirmesi ve çözüm yolları araması öngörülmektedir.

8. Berlin Konferansının Ardından

Bugüne kadar gerçekleştirilen diğer müzakerelerde şartları kabul etmeyen ve sahadaki durumla bağdaşmayan taleplerde bulunan Hafter, Berlin konferansında daha uzlaşmacı bir tutum takınmıştır. Bunun temel iki nedeni vardır. İlk neden; Türkiye'nin Ulusal Mutabakat Hükümetini destekler pozisyonda Libya denklemine dahil olması, ikinci neden ise; Hafter' in diğer görüşmeler gibi bu görüşmede de uzlaşma zeminine yanaşmaması durumunda kendisine destek veren güçlerden bazılarını kaybedebilecek olmasıdır.

Çünkü Türkiye'nin fiilen sahadaki denkleme dahil olması, Hafter'in askeri üstünlüğü elinde bulundurduğu şartları değiştirmiştir. Sahada değişen bu askeri şartlar beraberinde yeni bir siyasi süreci getirmiştir. Bunun sonucunda ise küresel güçler, sahadaki denge Türkiye'nin desteklediği Ulusal Mutabakat Hükümeti lehine daha fazla değişmeden duruma müdahale etmek istemişlerdir. Esasen Berlin konferansı bu müdahale isteğinin bir tezahürüdür.

Peki sahadaki durum ve tarafların istekleri konferansa nasıl yansımış ve sonuçlarını nasıl etkilemiştir?

Taraflar arasındaki diyalog yolunu yeniden açması ve Libya'da kalıcı ateşkes çalışmalarının başlangıç noktası olması bağlamında Berlin Konferansı Libya krizinin çözümü için bir ilk adım olarak değerlendirilmelidir. Gerçekleştirilen bu konferansın kalıcı ateşkesin sağlanması için bir ilk adım olduğunu unutmamak gerekir. Üstelik sonuçları itibariyle Berlin Konferansının tek başına Libya krizini çözmesini beklemek fazlasıyla ütöpik bir tutum olacaktır. Bu noktada Libya'daki krizin barışçıl yollarla çözülmesinin uzun ve sancılı bir süreç olacağını vurgulamak gerekmektedir.

Konferansın bitimine müteakiben yapılan basın açıklamasında; silahlı çatışmaların çözüm yolu olmadığı üzerinde mutabık kalındığı, bölgedeki insani krizlerin engellenmesi gerektiği, ateşkes sürecine hassasiyetle saygı gösterilmesi gerektiği gibi yuvarlak ifadeler kullanılmıştır.

Peki Berlin Konferansı'nın gerçek sonuçları nelerdir?

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki Suriye krizinin siyasi çözümü çabaları noktasında başlayan ve krize yönelik işleyen yegâne süreç olan Astana'nın mimarları Türkiye ve Rusya'nın Libya krizinde de çözümün başat aktörleri olarak rol almak istemeleri başta Fransa olmak üzere Avrupa Birliği ülkelerini tedirgin ve rahatsız etmiştir. Bunun içindir ki Avrupa'nın ortasında, Berlin'de böyle bir konferans organize edilmiş ve AB sürece dahil olmaya ve hatta süreci domine etmeye çalışmıştır. AB ülkeleri adeta oluşturulmaya ve yürütülmeye çalışılan sürecin üzerine çökerek Libya'nın geleceğinde ve yeniden inşasında (ekonomik temelli) rol kapmaya çalışmışlardır. Bütün bunların olabilmesi için destekledikleri Hafter'in Libya'da tutunmasının ve hatta başarılı olmasının şart olduğunu bilen AB devletleri, öncelikle uygun şartların oluşturulması noktasında ateşkesin sağlanabilmesi için Birleşmiş Milletleri sürecin bir parçası yapmak istemişlerdir. Bu sebeple Berlin'de; Libya'daki güvenlik, ekonomi, siyasi ve insani konuları ele alacak 4 ayaklı bir komiteler sisteminin oluşturulması kararlaştırılmıştır. Tarafların görüşmelere Cenevre'de devam etmeleri üzerinde mutabık kalınmış olması bu komitelerin Cenevre sürecinde faaliyetlere başlayacakları izlenimini uyandırmaktadır.

Ancak bu şartlar AB'nin süreci yönetmesi için yeterli olmayacaktır. Bu sebeple konferans boyunca darbeci Hafter'in Libya'daki etkinliğini arttıracak kazanımlara erişebilmesi için olağanüstü bir çaba sarf edilmiştir. Özellikle Hafter'e ekonomik kazanımlarını arttırabileceği şartlar sağlanmak istenmiştir. Merkel'in sarf ettiği "Petrol gelirleri eşit olarak paylaşılmalıdır" ve "Merkez bankasının durumu yeniden değerlendirilmelidir" sözleri bu durumun açık ispatıdır. Yani Libya'nın meşru temsilcisi ve uluslararası tanınırlığa sahip Ulusal Mutabakat Hükümeti'ni devirmek isteyen bir darbeci generale Libya'nın gelirlerinden pay ayırılmaya çalışılmıştır.

Konferansın diğer sonuçlarını değerlendirmek gerekirse;

- Konferansa davet edilmeyen ve buna karşı hamle olarak Hafter'i apar topar Atina'ya davet eden Yunanistan, dışında kaldığı bu sürece alternatif yollarla müdahale etme amacı gütmüştür.
- Libya'ya yeni silahlar ve milislerin girişinin önlenmesi gerekliliği vurgulanmış, bu bağlamda ilerleyen süreçte Birleşmiş Milletlerin daha etkin bir şekilde görev yapabileceğinin sinyalleri verilmiştir.

- Sahaya yansıttığı irade ile Libya'nın meşru temsilcisi lehine dengeleri değiştiren Türkiye, öncülük etmek istediği bu barış sürecinin dışına itilmeye çalışılmıştır.
- Berlin Konferansı Hafter'e uluslararası alandaki meşruiyetini arttırması açısından büyük bir fırsat doğurmuştur.
- Darbeci General Hafter, hamiliğini üstlenen devletler tarafından Libya'daki ekonomik ve politik sisteme entegre edilmeye çalışılmıştır.
- Libya'nın zengin enerji yatakları konusu bu konferansta çözümlenememiş, konunun ilerleyen süreçte tüm paydaşlarca yeniden ele alınacağı belirtilmiştir.
- Sonuç olarak; Libya krizi için bir dönüm noktası olması beklenen ancak sahadaki konjonktür ile hiçbir şekilde bağdaşmayan Berlin konferansı beklentilerin altında kalmıştır.

Ancak Berlin Konferansı'nın belki de en önemli sonucu; Hafter'in özellikle Avrupa Birliği ülkeleri ve Birleşik Arap Emirlikleri – Suudi Arabistan gibi körfez desteği ve sermayesine güvenerek Rusya'dan bağımsız hareket edebileceğinin, yani gerekli koşullarda kendisine en büyük desteği sağlayan ülkelere olan Rusya'ya sırt çevirebileceğinin anlaşılmasıdır.

Bu noktada, ilerleyen süreçte Rusya'nın Hafter'e sağladığı desteği azaltacağı veya geri çekeceği varsayımları yapılabilir.

9. Değerlendirme

Arap Uyanışının en yıkıcı sahnelerinden olan ve son dönemde gerek bölgesel gerekse küresel aktörlerin denkleme dahil olmasıyla çok boyutlu bir kriz bölgesi haline gelen Libya, tarafların bir birilerine karşı güç blokları oluşturdukları yeni bir mücadele alanı haline gelmiştir. Özellikle 2008 de Doğu Akdeniz'de keşfedilen hidro-karbon kaynakları sonra bölge açısından önemi kritik seviyelere ulaşan Libya'da; ülkenin askeri hava, kara ve deniz unsurlarını kontrol eden Hafter önderliğinde ki Tobruk merkezli Libya Ulusal Ordusu ile; Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kamuoyu tarafından tanınan, ülkenin meşru yönetimi Trablus merkezli Ulusal Mutabakat Hükümeti karşılıklı olarak ülkenin kontrolünü ele geçirmek amacıyla bir takım anlaşmalar ve ittifaklar yapmak yoluna gitmişlerdir.

Bu noktada; darbeci General Hafter, bölgede delege olarak rol üstlenmiş Körfez devletleri ile Fransa ve Rusya gibi Avrupa devletlerinin desteğini kazanmayı başarmış ve Libya'da dengeyi kendi lehine değiştirme sürecinde hız kazanmıştır.

Öte yandan; Libya Siyasi Anlaşması uyarınca kurulan, uluslararası kamuoyu tarafından tanınan, ülkenin meşru yönetimi, Türkiye ve Katar'ın desteklediği Ulusal Mutabakat Hükümeti ise cömertçe desteklenen darbeci Generali sahada dengelemeye çalışmaktadır.

Türkiye ile Ulusal Mutabakat Hükümeti arasında bir süredir yürütülen görüşmelerin, Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması ve Askeri ve Güvenlik İş birliği Anlaşması ile somut hale gelmesinin ardından Libya sahası ve derinliklerinde dengeler tamamen değişmiş ve sahada atılan bu adımlar beraberinde yeni bir diplomatik süreci getirmiştir.

Yeni sürecin ilk adımı olarak değerlendirilen Putin'in Türkiye'yi ziyaretinde taraflara ateşkes çağrısında bulunmuş ve taraflar bu çağrıya uyacaklarını beyan etmişlerdir. Takip eden süreçte ateşkesin sağlanması ve barışa giden bu süreç için bir yol haritasının oluşturulması amacıyla Moskova'da Türkiye-Libya-Rusya zirvesi gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen bu zirvede her iki tarafa da barışçıl bir düzlemde Libya'da çözüm için ateşkes önerisinde bulunulmuş; bu öneriye UMH olumlu yaklaşırken, Libya Ulusal Ordusu adeta asıl niyetini ortaya çıkarır mahiyette diplomasi masasını terk etmiştir.

Libya krizi odaklı Berlin zirvesinde sahaya etkisi bulunan tüm tarafların bir masa etrafında toplanması kritik bir adımken; alınan kararların saha gerçekliğinden bir o kadar uzak olduğunun altını çizmemiz gerekmektedir. Zirvede sonuç bildirgesinin açıklanması esnasında Libya'daki enerji kaynaklarının akıbeti ne olacak sorusuna cevaben; daha fazla istişare yapılması gerektiği söylenmiştir. Libya çıkmazı için önemli olan, çatışmaları derinleştiren ve şekillendiren enerji hususunun Berlin'de bir sonuç alınamamıştır.

Bunun yanı sıra yeni dönem stratejik güvenlik mimarisini; sınır güvenliği, terör örgütleriyle etkin mücadele, mavi vatanın egemenlik ve özlük haklarının muhafazası ve geliştirilmesi gibi kavramlar üzerine oturtan Türkiye için genelde Doğu Akdeniz özelde ise Libya ayrıca öneme sahiptir. Bu sebeple bölgede Türkiye'ye rağmen atılacak hiçbir adıma müsamaha gösterilmeyeceği özellikle bilinmelidir. Libya'nın meşru hükümeti ile imzalanan 2 anlaşmanın bu minvalde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Son olarak belirtmek gerekir ki; sahada ve masada güçlü Türkiye vurgusu ile ülkemiz bölgesinde daima barış, refah ve huzurun merkezi olmaya devam edecektir.

Referanslar

Libya konulu Berlin konferansı kimler katılıyor masada ne var ?. (2020, 19 Ocak). Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2020/01/19/libya-konulu-berlin-konferans-kimler-katiliyor-masada-ne-var>

Karadağ, C. (2020, 17 Ocak). Berlin'de ki Libya konferansında toprak bütünlüğü ve kalıcı barış görüşülecek. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/berlindeki-libya-konferansinda-toprak-butunlugu-ve-kalici-baris-anlasmasi-gorusulecek/1705815>

Tarakçı, N. (2014). Türkiye merkezli jeopolitik analizler. *TASAM*. İstanbul: Tasam yayınları

Chırcıu, D. (2020, 15 Ocak). Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov Moskova'da ki Libya görüşmeleri Berlin konferansı için hazırlık. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-disisleri-bakani-lavrov-moskovadaki-libya-gorusmeleri-berlin-konferansi-icin-hazirlik/1702826>

Güneş, B. (2018). Libya iç savaşı ve kriz yönetimi. *Güvenlik Birimleri Dergisi*, 7(2), 263-291. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/572773>

Caner, C. ve Şengül, B. (2018). Devrimler kaos ve istikrar arayışları içinde Libya tarihsel ve yapısal bir analiz. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 6, 45-70. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/507937>

Akbaş, Z. ve Düzgün, Z. A. (2012). Libya'da ki Arap Baharına yönelik Türk dış politikasına konstrüktivist bir yaklaşım, 8(2), 57-81. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/69235>

Yaşar, N. T. (2019, Haziran). Libya'da yeni iç savaş kapıda. *Ortadoğu Analiz*, 87, 20-25.